

Sammanfattning

Rapporten undersöker barnfattigdom i familjer med utländsk bakgrund i Sverige under perioden 2012 till 2022. Det övergripande målet är att visa skillnader mellan olika ursprungsgrupper i Sverige, samt att förstå varför barn till utrikes födda föräldrar löper större risk att växa upp i ekonomisk utsatthet jämfört med barn med svenskfödda föräldrar. Till skillnad från tidigare forskning, som ofta behandlat invandrade som en homogen grupp, analyserar rapporten skillnader mellan tretton olika ursprungsgrupper. Den tar också hänsyn till föräldrars tid i Sverige, skäl för uppehållstillstånd, arbetsmarknadsanknytning, utbildningsnivå och hushållssammansättning. Barnfattigdom definieras här inte bara som brist på grundläggande resurser, utan som en situation där barn saknar ekonomiska möjligheter att delta på lika villkor i samhället. Därför används både relativa mått, som fångar var ett hushåll befinner sig i inkomstfördelningen relativt andra, och absoluta mått, som visar om familjen kan uppnå en skälig levnadsstandard.

Stora skillnader mellan ursprungsgrupper

Resultaten visar mycket tydliga skillnader i fattigdom mellan grupper med olika ursprung. Barn med svenskfödda föräldrar har generellt en låg risk att hamna i fattigdom, både relativ och absolut. I stark kontrast är en stor andel barn med bakgrund i Somalia, Syrien, Irak och andra delar av Mellanöstern och Afrika i fattigdom. Över åtta av tio barn med somalisk bakgrund befinner sig i relativ fattigdom och nära hälften i absolut fattigdom. Även bland barn med bakgrund i Syrien och Irak är nivåerna höga, medan barn från EU-länder och Finland ligger betydligt närmare barn med svenskfödda föräldrar.

Trender över tid 2012–22

Analysen av utvecklingen över tid visar att barnfattigdomen i Sverige har förändrats i viss mån, men inte på ett enhetligt sätt, för alla ursprungsgrupper. Bland barn med svensk bakgrund har både relativ och absolut fattigdom legat stabilt på låga nivåer under hela perioden.

Bland utrikes födda grupper varierar utvecklingen tydligt: för barn med bakgrund i Syrien ökar fattigdomen markant fram till omkring 2016–17 och minskar därefter, medan nivåerna fortfarande är höga i slutet av perioden. För Irak och Iran syns i stället en tydlig nedgång över tid, särskilt för Irak där minskningen är stor. Somalia ligger på mycket höga nivåer under hela perioden men visar en svagt nedåtgående trend.

Tid i Sverige och etablering

En central förklaring till skillnader i fattighedsnivåer är hur länge föräldrarna har varit i Sverige. Nyanlända familjer uppvisar mycket höga nivåer av både relativ och absolut fattigdom, särskilt de med ursprung i Syrien och Somalia. Fattigdomen minskar visserligen över tid men kvarstår ofta även efter 25 år i landet. Detta visar att ekonomisk etablering är en lång process och att vissa grupper möter varaktiga hinder, såsom begränsad tillgång till arbete, boendesegregation eller diskriminering på arbetsmarknaden.

Flyktingstatus och invandringskäl

Rapporten visar att barn till föräldrar som fått uppehållstillstånd som flyktingar har betydligt högre risk att hamna i fattigdom än barn till föräldrar som invandrat av andra skäl, till exempel arbete eller studier. En förklaring är att många flyktingfamiljer anländer med begränsade ekonomiska resurser och utan arbetslivserfarenhet eller etablerade nätverk i Sverige. Samtidigt placeras många i bostadsområden med svag arbetsmarknad och låg tillgång till service, vilket försvårar vägen till egen försörjning.

Föräldrars utbildning, arbete och hushållssituation

Sysselsättning och utbildning är avgörande faktorer för att minska risken för barnfattigdom. Barn till föräldrar som arbetar har igenomsnitt betydligt bättre ekonomiska villkor, och skillnaderna är särskilt tydliga mellan hushåll där båda föräldrarna är sysselsatta och de där ingen arbetar. Samma mönster gäller för utbildning; barn vars föräldrar endast har grundskoleutbildning löper mycket högre risk att hamna i fattigdom än barn till föräldrar med eftergymnasial utbildning.

Samtidigt visar analyserna att utbildning och arbete inte alltid skyddar mot fattigdom. Bland familjer med bakgrund i till exempel Somalia och Syrien är fattigdomen hög även när föräldrarna är sysselsatta eller har utbildning. Detta tyder på att andra hinder påverkar möjligheterna till ekonomisk självförsörjning, såsom språksvårigheter, brist på erkännande av utländska meriter, diskriminering och låga löner i yrken där många utrikes födda arbetar.

Familjesammansättningen spelar också en viktig roll. Barn som bor med ensamstående föräldrar har en betydligt högre risk att hamna i fattigdom. Detsamma gäller barn i stora familjer, där fler barn innebär större försörjningsbörda och ökade utgifter, särskilt i hushåll med låga inkomster.

Fattigdomens varaktighet och dynamik

En viktig del av rapporten handlar om fattigdomens varaktighet. Det räcker inte att veta hur många som är fattiga vid ett visst tillfälle. Vi måste också förstå hur länge fattigdomen varar. Långvarig fattigdom är särskilt skadlig eftersom den kan öka risken för negativa effekter på barns hälsa, utbildning och framtida livschanser (Adjei 2022; Lesner 2018). Genom att följa barn över flera år undersöks både hur många som lever i fattigdom vid ett givet tillfälle och hur långvarig utsattheten är.

Resultaten visar att skillnaderna mellan ursprungsgrupper är mycket stora även när fattigdomens varaktighet beaktas. Bland barn med svensk bakgrund har omkring 4 procent levit i relativ fattigdom under fyra av de senaste fyra åren. Motsvarande andel är knappt 70 procent bland barn med somalisk bakgrund, och mellan 40 och 60 procent bland barn med bakgrund i Syrien, Irak och andra delar

av Mellanöstern. Mönstret är liknande för absolut fattigdom, även om nivåerna generellt är lägre.

Vad förklarar skillnaderna? Resultat från dekomponeringsanalysen

För att förstå varför dessa skillnader uppstår och kvarstår genomförs i rapporten en dekomponeringsanalys med hjälp av Karlson-Holm-Breen (KHB)-metoden. Analysen gör det möjligt att särskilja hur mycket av fattigdomsgapet mellan barn med svensk och utrikes bakgrund som kan förklaras av socioekonomiska faktorer, som utbildning, sysselsättning och familjestruktur, och hur mycket som beror på andra faktorer.

Resultaten visar att dessa faktorer tillsammans förklarar en stor del av skillnaderna för vissa grupper. Till exempel kan en betydande del av fattigdomsgapet mellan barn med svenskfödda föräldrar och barn med utomeuropeiskt födda föräldrar förklaras av skillnader i föräldrarnas utbildning, sysselsättning och familjesituation. Trots detta kvarstår betydande skillnader i barnfattigdom även efter att socioekonomiska faktorer tagits med i analysen. Det tyder på att andra strukturella hinder påverkar vissa gruppers möjlighet att etablera sig ekonomiskt i Sverige. Detta kan vara diskriminering på arbets- och bostadsmarknaden (Ahmed och Hammarstedt 2008; Carlsson och Rooth 2007), svårigheter att få tillgång till information och tjänster, samt bristande erkännande av utländska kvalifikationer. Det innebär att insatser för att minska barnfattigdom måste ta hänsyn till dessa bredare samhälleliga faktorer och inte enbart fokusera på individens egenskaper.

Sammanfattande kommentarer

Sammanfattningsvis kan sägas att barnfattigdom i invandrade familjer är ett komplext fenomen som inte kan reduceras till en fråga om invandrarbakgrund i sig. Den handlar i hög grad om hur väl olika grupper lyckas etablera sig ekonomiskt, och hur strukturella faktorer formar förutsättningarna för detta. Det betyder också att effektiva åtgärder måste vara anpassade efter olika gruppers behov och förutsättningar. För vissa handlar det om att förbättra tillgången

till arbete och utbildning. För andra krävs insatser som motverkar diskriminering och förbättrar möjligheterna att delta i samhällslivet på lika villkor.

Rapporten avslutas med en policydiskussion som visar att de stora skillnaderna i barnfattigdom mellan ursprungsgrupper kräver mer än mindre justeringar i nuvarande system. De faktorer som ligger bakom fattigdom bland barn med utländsk bakgrund är sammansatta och rör både arbetsmarknadens funktionssätt, välfärdsstatens utformning och hur olika grupper bemöts i samhället. Den viktigaste förklaringen till skillnaderna är föräldrars etablering på arbetsmarknaden, vilket innebär att politiken behöver prioritera åtgärder som stärker möjligheterna till arbete och egen försörjning. Detta gäller särskilt för grupper som möter betydande hinder vid inträdet på arbetsmarknaden, såsom bristande erkännande av utländska meriter, svaga språkkunskaper och diskriminering. Samtidigt visar resultaten att sysselsättning i sig inte alltid räcker eftersom många invandrade föräldrar befinner sig i lågavlönade och osäkra anställningar. Därför behövs också insatser som minskar förekomsten av tidsbegränsade och instabila anställningar.

Policydiskussionen visar även att välfärdsstaten spelar en central roll i att motverka ekonomisk utsatthet. Arbetslöshetsersättningen och barnbidraget har minskat i reala termer, vilket innebär att stöden inte längre ger samma skydd mot fattigdom som tidigare. Detta är särskilt betydelsefullt för familjer med svag ekonomisk position och för grupper där arbetsmarknadsanknytningen är låg. När ersättningsnivåerna halkar efter löne- och kostnadsutvecklingen riskerar fler barn att leva i ekonomisk utsatthet, även i hushåll där föräldrarna arbetar. Detta understryker behovet av att se över nivåer och indexering i centrala familjestöd för att säkerställa att de behåller sin funktion som ekonomiskt skyddsnet.

Utöver ekonomiska stöd lyfter rapporten fram betydelsen av insatser som riktas direkt till barn. Subventionerade fritidsaktiviteter, skolbaserade insatser som kostnadsfri frukost och tillgång till näringsrika skolmåltider kan minska social exkludering och kompensera för skillnader i resurser mellan hushåll.

Slutligen betonas vikten av förbättrad datainsamling och uppföljning för att fatta välgrundade beslut. Mer detaljerade och samordnade data om barns levnadsvillkor, familjers resurser och effekterna av olika reformer är nödvändiga för att kunna följa

utvecklingen över tid och identifiera grupper som riskerar att hamna i långvarig fattigdom.